

כתב עת אלקטרוני
בהוצאת המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, ירושלים

גליון מס' 8 ספטמבר 2019

ניתן לקריאה באתר המכללה
<http://www.dyellin.ac.il>

על ניטה שוחט

יואב רינון

על ניטה שוחט

יואב רינון

את ניטה שוחט היכרתי לפני כמעט שלושים שנה, כאשר שנינו היינו מתרגלים באוניברסיטה העברית בזמן שכתבנו את הדוקטורט שלנו: היא את מה שלמים התפרסם כספרה סדקים נרטיביים (Narrative Fissures), ואני את הטקסט שהופיע כספר תחת הכותרת חדר המיתות של סאה. היינו די קרובים משלב מוקדם יחסית של ההיכרות ביננו, ובשלב מסוים זו הפכה לחברות נפש. כמעט מבראשית התנהל הקשר שלנו בסימן מחלת הסרטן: הפעם הראשונה שהוא הופיע היה במהלך כתיבת הדוקטורט, עשר שנים לאחר מכן, כאשר כבר לימדה במכללת "דוד ילין", הוא חזר שוב, ותשע שנים לאחר מכן הוא הגיע לביקור אחרון, מסוייט ורווי סבל, שנמשך כמעט חמש שנים, עד למותה. מה שמפתיע אינו עצם זה שאני זוכר את ניטה באופן הדוק כל כך למחלה ולמוות, אלא העובדה, שעל אף המרכזיות של החולי, שלקח ממנה כל כך הרבה, כל פעם שאני חושב עליה - ואין יום שאני לא חושב עליה - הדבר העיקרי הוא האופן שבו היא לימדה אותי איך צריך לחיות. בזכותה, השאלה כיצד יש לחיות את החיים באופן הראוי לבן אנוש, אותה שאלה בסיסית שהעסיקה אותה בכל רגע מחייה, היא השאלה המנחה גם את חיי שלי, בתחום המקצועי והאישי כאחד.

שני הספרים שפירסמה - סדקים נרטיביים (שראה אור באנגלית בלבד) ואילו אדם הייתי: רטוריקה של נקמה ורטוריקה של השלמה בישראל (התרגום לעברית של ספרה Disenthralling Ourselves: Rhetoric of Revenge and Reconciliation in Contemporary Israel) - והמאמר בספר שערכנו ביחד, על מלחמה וסקס: דמיון מוסרי בישראל של היום, הם דוגמא מתמשכת ודינאמית לאופן שבו היא תפסה את החיבור בין האישי למקצועי, בין הדרך שבה היא חשבה על העולם לבין האופן שבו היא פעלה בו כחוקרת, כמורה וכחברה. הקשה מכול, אבל גם הראוי מכול, הוא להגן על האנושי; על האנושי שבכל אחד ואחת מאיתנו, אבל לא פחות חשוב מכך, על האנושי הנמצא בכל אחד ואחת מאלה שנמצאים בסביבתנו. כמעט מלכתחילה היה העיסוק המחקרי שלה שקוע באופן עמוק הן בתוך החינוך הן בתוך הפוליטי, והבחירה ללמד במכללה לחינוך, ובכזו שיש בה מסלול דו-לשוני, בעברית ובערבית, משקפת את הממד הכפול הזה בצורה מובהקת.

מטבעי, איני נוטה לעסוק בפוליטי; זהו תחום שאני ממש לא רוצה להיות בו. יש שם יותר מדי לכלוך, ולכלוך מסוג כזה שאני מעדיף להתרחק ממנו כמעט בכל מחיר. ניטה היא זו שלימדה אותי שדווקא בהקשר של הפוליטי, מה שאני רוצה חסר חשיבות לחלוטין. זוהי ללא ספק הטינופת בהתגלמותה, אבל זה גם ללא ספק המקום שחייבים להיכנס אליו אם רוצים להשפיע על מציאות שהיא לא רק מורכבת (ושם התואר הזה הפך כבר מזמן לנזח, לנוח מדי, ולמעשה לתירוץ לאי-עשייה), אלא גם, ובעיקר, רעה. "איך לעשות דברים עם מילים" (how to do things with words), ככותרת ספרו הידוע של חוקר הלשון ג'ון ל. אוסטין, הוא האתגר, והאופן שאנחנו עומדים בו בהקשר של הוראה, חינוך וחברות, הוא מה שיקבע בסופו של דבר לא רק איך נשפיע על המציאות הפוליטית שבה אנו חיים, אלא גם איזה סוג של בני אדם נהיה.

ככל שהמחלה הפכה לגורם מרכזי יותר בחייה של ניטה, וזאת במקביל להידרדרות הבלתי פוסקת של המצב הפוליטי בישראל, כך גם כתיבתה עסקה יותר ויותר ב"תקווה רדיקלית", אותו מושג שהיא שאלה מהפילוסוף והפסיכואנליטאי ג'ונתן ליר, המגדיר אותו כך: "מה שהופך תקווה לרדיקלית הוא העובדה שהיא מכוונת לעבר טוב עתידי שחורג מגבולות היכולת הקיימת להבין מה הוא טוב זה. תקווה רדיקלית מצביעה על טוב עתידי, שהאנשים שמקויים שיתממש עדיין חסרים את המושגים ההולמים להבנתו." אחת הדוגמאות הבולטות לתקווה רדיקלית ששוחט מביאה בספרה אילו אדם הייתי היא זו של פְּרוֹסְפֶּרוֹ מהמחזה הסערה של שקספיר, מי שמוותר על הנקמה - שציפה לה במשך שתיים עשרה שנים - לטובת עתיד טוב יותר לביתו היחידה, מיראנדה, עתיד שאין הוא מסוגל אפילו לדמיין אותו לעצמו, אבל דווקא משום כך אין הוא מוכן לוותר על התקווה הרדיקלית המובילה אליו. כפי ששוחט כותבת על פְּרוֹסְפֶּרוֹ: "הוא נפטר מכל הכלים שצבר במשך כל שנות חייו לטובת עתיד שבו 'כל מחשבה / שלישית תסוב על קבר'. התחדשות אינה בגדר האפשר, אבל המוות מבודד, מוגבל לתחומו של פְּרוֹסְפֶּרוֹ, מבלי שיוכל לשלוח את ידיו הארוכות אל החברה כולה כפי שהיה במקרה של המלט. עלייתו של דוד חדש, עלייה

המתאפשרת בזכות החלטתו של פְּרוֹסְפֶּרוֹ לוותר על שליטתו לטובת פרדינאנד ומיראנדה, מאפשרת למשהו חדש, משהו שכיוונו אינו ידוע, להתחיל לצמוח. כאשר היא כתבה זאת, גם אצלה "כל מחשבה / שלישית תסוב על קבר", וגם אצלה לא הייתה התחדשות בגדר האפשר, ובכל זאת, גם אז, על סף הסוף, את "שתי המחשבות האחרות" שלה היא הקדישה לניסוח של תקווה רדיקלית לבניית עתיד אחר, שיהיה, אולי, לאנשים שהיא אהבה, ולחברה שהיא הייתה כל כך קשורה אליה.

השאלה "מה נשאר" היא תמיד שאלה פתוחה, ועד כמה שמדובר באדם המסוים שאליו היא נוגעת, הרי שהתשובה לה, באופן פרדוקסלי, חסומה בפניו או בפניה. זה מעולם לא הטריד את ניטה, שהמוקד של חייה לא היה להשאיר חותם, אלא לפעול בהווה משום, שלטענתה, אם לא יהיה הווה אז לא יהיה עתיד. אני מסכים; אך לפחות עד כמה שמדובר בי, החותם שהיא השאירה הוא כל יימחה.